



Max Dohle

## Hoog van de toren

### Over godsdienstvrijheid

Godsdienstvrijheid is volgens redacteur Max Dohle een overbodig grondswetartikel en lijkt in strijd met de vrijheid van meningsuiting.

In 2002 vervolgde het Openbaar Ministerie de Rotterdamse imam Khalid El-Moumni omdat deze eerder dat jaar in het programma Nova homoseksualiteit een ziekte had genoemd. 'Homoseksualiteit blijft niet beperkt tot de mensen die deze ziekte hebben, maar hij kan zich verspreiden. De Nederlandse samenleving is multicultureel. Dus als de ziekte zich dan verspreidt, kan iedereen besmet raken. Daar zijn we bang voor', aldus de imam. Later dat jaar oordeelde de rechter dat het de imam vrijstond op basis van de vrijheid van godsdienst 'zijn [op] geloofsovertuiging stoelende opvattingen omtrent homoseksualiteit uit te dragen'.

In 2007 noemde Paul de Beer in een essay in *NRC Handelsblad* deze uitspraak in de zaak El-Moumni onbevredigend. '[N]iet [om]dat deze werd vrijgesproken, maar [om]dat dit gebeurde op grond van de vrijheid van godsdienst in plaats van de vrijheid van meningsuiting. Dat suggereert immers dat een niet-moslim voor dezelfde uitspraak wel veroordeeld zou zijn'.<sup>1</sup> Hiermee legde De Beer niet alleen de vinger op de zere plek, maar gaf hij meteen de belangrijkste reden voor het schrappen van het zesde grondwetsartikel: de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.

Laten we allereerst vaststellen dat met het afschaffen van de vrijheid van godsdienst niets verloren hoeft te gaan. Wordt vrijheid van godsdienst immers niet al gegarandeerd door de grondwetsartikelen over de vrijheid van meningsuiting,<sup>2</sup> de vrijheid van vereniging en de vrijheid van vergadering?

- 1 Paul de Beer, 'Staat en religie. Godsdienstvrijheid uit de grondwet', *NRC Handelsblad* (27 oktober 2007); De Beer schreef dit artikel op basis van een eerder artikel van zijn hand 'Waarom godsdienstvrijheid uit de grondwet kan' *Socialisme en Democratie* 64 (2007) 18-24.
- 2 In feite kent de Nederlandse Grondwet geen artikel voor meningsvrijheid. Artikel zeven garandeert immers alleen de vrijheid van drukpers. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens kent wel een speciaal artikel dat de vrijheid van meningsuiting expliciet stelt. Nederland heeft dit verdrag ondertekend.

Het enige dat de vrijheid van godsdienst hier aan toe zou kunnen voegen is dat gelovigen op grond van hun godsdienst anders behandeld zouden mogen worden dan niet-gelovigen. Wat in strijd is met het grondwettelijke non-discriminatiebeginsel. Dat dit in feite het geval is, bewijst de zaak El-Moumni.

Fundamenteler ligt het probleem in de claim die religies leggen op het kennen van de Onfeilbare Waarheid. Voor wie de Waarheid kent is het onzinnig te accepteren dat er nog andere visies zijn die op gelijke voet met haar waarachtigheid *zouden kunnen* staan. De Waarheid is immers geopenbaard als Gods Woord en is daarmee niet aan twijfel onderhevig. Dat dit in strijd is met het uitgangspunt van de vrijheid van meningsuiting is simpel, want een mening stelt slechts dat zij een te midden van vele is, waaronder de verschillende godsdienstige meningen. Een mening legt geen claim op de waarheid, hoogstens op *geloofwaardigheid*.<sup>3</sup>

Op zich is dat nog niet zo'n groot probleem. Ik vind mijn mening ook wel eens geloofwaardiger dan die van anderen en ik hoef mij, dankzij de vrijheid van meningsuiting, niets aan te trekken van een claim die anderen op de Onfeilbare Waarheid leggen. Het onbevredigende is echter dat de wet door godsdienst en mening apart te benoemen een onheus verschil impliceert tussen een mening en een waarachtige godsdienst. Daarmee nodigt de grondwet niet alleen uit tot ongelijke behandeling, zoals in de zaak El-Moumni, maar brengt zij zichzelf ook steeds opnieuw in de problemen.

Op grond waarvan kan immers een religieuze mening een beroep doen op een grondwettelijke verheffing tot godsdienst? Op het eerste gezicht lijkt deze vraag niet zo moeilijk. Christendom, islam en jodendom zijn al sinds mensenheugenis 'geloven van het Boek'. Geruisloos zijn daar in onze samenleving het hindoeïsme en boeddhisme bijgekomen. Maar op grond waarvan? Het Boek? Er zijn ook boeken volgeschreven over elfen en feeën. En Sinterklaas schrijdt ook ieder jaar met zijn Grote Boek door onze straten. Moeten we het geloof in Sinterklaas, elfen en feeën dan ook maar tot godsdienst verheffen? Natuurlijk niet. Maar deze chargingering maakt eens te meer duidelijk hoe inconsequent en triviaal een definitie van godsdienst eigenlijk is; in feite is er geen sluitende definitie voor 'godsdienst' te geven.

Het grotere bijkomende probleem daarbij is, dat de wetgever door

3 Zoals beargumenteerd in: Rob Wijnberg, *In Dubio* (tweede druk; Amsterdam 2008) 65-67.

godsdienstige meningen apart van andere meningen te definiëren, zichzelf of een rechter dwingt een interpretatie van de inhoud van deze godsdienstige mening te geven en op grond daarvan een beleid uit te voeren of een uitspraak te doen. Weer is het voorbeeld van de zaak El-Moumni sprekend. De rechter sprak de imam namelijk vrij op basis van de godsdienstvrijheid. Een uitspraak die op twee manieren uitgelegd kan worden. Enerzijds zou men kunnen stellen dat de rechter hier een interpretatie van de Koran gaf, namelijk dat deze homoseksualiteit als zonde beschouwt. Anderzijds kan men stellen dat de rechter hier niet de Koran interpreteerde, maar de uitleg hiervan van de imam overnam. In dat geval zou de rechter dus niet stellen dat de Koran homoseksualiteit als zonde beschouwt, maar louter dat dit in El-Moumni's lezing een zonde is.

Dat beide cases onwenselijk zijn, is duidelijk. In het eerste geval bemoeit de rechter zich namelijk met de inhoud van een godsdienst, wat in strijd is met de scheiding tussen kerk en staat. Terwijl de rechter in het tweede geval de interpretatie van een godsdienst overlaat aan het individu. Dit kan tot volstrekt willekeurige en absurde uitkomsten leiden. Als de rechter immers niet meer de inhoud van een godsdienst kan toetsen, kan iedere meningsuiting verdedigd worden als godsdienstig!

De Beer illustreert dit ondermeer aan de hand van een artikel dat in 2007 in *NRC Handelsblad* verscheen.<sup>4</sup> Dat verhaalde over een man in Hellevoetsluis die zichzelf als clown op een pasfoto had laten portretteren en deze doodleuk bij de gemeente inleverde om als afbeelding op zijn identiteitsbewijs te dienen. De gemeente ging hiermee akkoord omdat de man beweerde dat het zijn levensovertuiging was om geschminkt door het leven te gaan.<sup>5</sup>

Het laten opgaan van de godsdienstvrijheid in de vrijheid van meningsuiting, vereniging en vergadering zou dus niet alleen de implicatie wegnemen dat een niet-gelovige voor dezelfde uitspraak over homoseksualiteit wél zou zijn veroordeeld, en daarmee de strijdigheid met het grondwettelijke non-discriminatiebeginsel opheffen. Het zou ook de scheiding tussen kerk en staat waarborgen of de absurditeit onmogelijk maken dat iedere uiting tot godsdienstige levensbeschouwing verheven kan worden. Iedere meningsuiting zou voor de wet gelijk zijn en getoetst worden

4 Paul de Beer, 'De paradox van godsdienstvrijheid' in: H.M.A.E. van Ooijen e.a., *Godsdienstvrijheid: afschaffen of beschermen?* (Leiden 2008) 5-9.

5 'Man krijgt identiteitskaart met clowns-pasfoto', *NRC Handelsblad* (25 januari 2007).

### *Hoog van de Toren*

op haar consequenties. En de vrijheid om een godsdienst te belijden zou, binnen de grenzen van de wet, godzijdank, gewoon blijven bestaan.